

ERDÉLY NÉPEI.

AZ »ERDÉLY« NÉPRAJZI MELLÉKLETE.

AZ E. K. E. NÉPRAJZI OSZTÁLYÁNAK ÉRTESITŐJE.

1900.

III. ÉVFOLYAM. 2. SZÁM.

Néprajzi muzeumunk első gyűjtője.

— Özv. Cserey Jánosné. —

Elkes magyar asszonyok és leányok mindig voltak; történelmünk lapjai sok olyanról megemlékeznek, a kik karddal, észszel, asszonyi furfanggal, de mindig rajongó honszererettel tüntették ki magukat a harcban és háborúban, elszámálhatatlan azoknak a neve, a kik jótékony-ságukkal, könyörülettel, önfeláldozó tetteikkel örökítették meg nevüket, sőt a tudományoknak és művészeteknek is akadtak hivatott művelői; de még nálunk is kevesen voltak, a kik a női és honleányi erényeknek olyan keresve-keresett példaképei legyenek, mint — a kit szerencsénk van legalább arcképen megismertetni — Csereyné Zathureczky Emilia.

A kép egy szellemes, bájos arcú, diszmagyarba öltözött úri nőt ábrázol, kinek látásakor híres regényeinkből ismert erdélyi nagyasszonyok jutnak eszünkbe. Pedig ez csak képe, talán nem is egészen hű képe annak a nőnek, a kinek lelke a sok sorscsapás súlya alatt nem roskadt össze, hanem megnemesedett, megedződött. A mit a kép el nem mond követésre méltó életéből, hadd mondjuk el pár szóval.

Zathureczky Istvánnak, a szellemes és tudománykedvelő főúrnak és Nagy Juliánnának, a gondos és önfeláldozó nőnek lévén gyermeke, már kora ifjúságában szerette a tudományokat, melyeknek kedvelése nála nőies bájjal, finom lélekkel egyesült. S az ifjú leány, ki, míg egyrésről példaképe volt a jó gazdasszonynak, a jótékony, mindenki iránt könyörületes nőnek, pihenő óráiban leghíresebb akkori íróink műveiből merítette szellemi táplálékát, náluk keresett és talált üdülést, szórakozást. A példaszerű leányból példaszerű feleség és anya lett. Mint Cserey Jánosnak, Háromszék ez előkelő társadalmi állású férfinak hitvese, a természetben rejlő kötelességtudással és fáradhatlan tevékenységgel nevelte gyermekeit, gondozta házáat és árasztotta el jótékony nevelítő befolyásával egész környezetét.

ÖZV. CSEREY JÁOSNÉ.

De a megpróbáltatások nem késtek sokáig. Egymásután vesztette el a szeretett férjet, az imádott gyermekeket, női lelkének minden boldogságát. A csapások, bár megviselték, meg nem törhették. Mindazt a szeretetet, gondos-ságot, melylyel eddig szereteteit árasztotta el, most a szenvedőknek és házája közügyének juttatta; e csapások tettek őt azzá a legnagobb tiszteletünkre érdemes úrnővé, a ki csak azért él, hogy másokért éljen. Hány nyomorúságban sínylődött beszél jó lelke áldásairól, hány szenvedő résztvevő könyeiről, hány közérdekű intézmény áldozatkészségéről. Csak kettőt akarok megemlíteni: a Székely Nemzeti Múzeumot, a melynek a Cserey-féle gazdag gyűjteménnyel ő vetette meg alapját és készülőlében levő Erdélyi Táj- és Néprajzi Muzeumot, melynek legelső darabja az ő hazaszeretetét hirdeti, s a melynek azóta

legbuzgóbb ajándékozója. Remekebbnél remekebb varrottások, Erdély mult idejét élénkbe varázsoló butorok és használati tárgyak az ő nevét, az ő buzgó hazafiságát őrzik meg az utókornak. — Alig múlik el hónap, hogy ne érkezék egy-egy küldemény múzeumunknak az imecsfalvi kastélyból, melynek páratlan gondosságú úrnője nem mulasztja el a küldemény minden darabját megszámozni és kommentárral ellátni. Hála és köszönet jóságos adakozásaiért. Hála neki, de nemcsak ezért. Hála neki azért is, hogy életével és példájával megmutatta: milyenek kell lenni a magyar asszonynak, a ki nem az emancipáció félremagyarázott elveivel, hanem női finomsággal, tettekben nyilatkozó hazaszeretettel igyekszik szolgálni a közügyeket. Boldogok leszünk, ha az idegennek, a ki muzeumunkat felkeresve és Cserey Jánosné nevével léptenyomon találkozáva, megkérdezi: ki ez az áldozatkész nő? büszkén feleljük: Egy igazi, lelkes magyar asszony.

Felhívás erdélyi népmondák gyűjtésére.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület elhatározta, hogy az erdélyi népmondákat összegyűjti és kiadja s a szerkesztéssel alulírottat bizta meg.

Feladataink:

1. A meglevő gyűjtemények, különösen Kővári (Száz történelmi rege, Erdély földéritkaságai), Orbán Balázs (A székelyföld leírása, I—IV. k.) adatait összevetni az illető vidék élő hagyományaival s esetleg helyesbíteni.

2. A lapokban, folyóiratokban szétszórtan megjelent adatokat összegyűjteni.

3. Ujakat gyűjteni. Még pedig:

a) Történelmi vonatkozású elbeszéléseket, hősookról, királyokról, helységek, fürdők, bányák keletkezéséről, városok, barlangok történetéről, címerekről, híres rablókról, régi fákról, kútakról, helynevek, határrészek neveinek eredetéről (király-kút, vaskapu), kincses helyekről, stb.

b) Természeti jelenségeket magyarázó regeket. Egy-egy sajátságos alaku szikla, hegy keletkezéséről, kőületekről, állatok, növények származásáról, folyókról (a Maros és Olt re-

gége), tavakról (feneketlen tavak), vízesésekről, sajátságos átváltozásokról. (döglött egerek talérokka, fenyőtobozok aranypénzzé) stb.

c) Népies és babonás alakokról szóló csodálatos történeteket. Igy pl. törpékről, bányarémről, óriásokról, tündérekről, a lidérezről, sárkányról, garabonciásról, prikulicsról, ördögéről, boszorkányról, kísértetekről, kigyóról, békáról, fekete kutyaról és macskáról, stb.

Szóval, gyűjtsünk minden ide tartozó hagyományt. A fentebbiek csak figyelmeztetésül valók. Különben is, ha esetleg olyan feljegyzéseket is kapunk, a melyek nem mondák s gyűjteményeinkben nem használhatjuk, nem mennek kárba; közöljük az *Erdély Népeiben*. A minthogy minden néprajzi gyűjtést munkatársaink szives figyelmébe ajánlunk. Minden falu egy-egy kincses bánya. Hiszen minden dűlőhöz, minden barázdához fűződik vagy legalább fűződött egy-egy hagyomány. De a terjedő műveltség lassanként beiszapolja az egykor dúsan bugyogó forrásokat. Mentsük meg, a mit lehet!

E munkára egy ember nem elég. Minden faluban szükség volna egy gyűjtőre, a ki szeretettel teszi magáévá ügyeinket.

Kérve kérünk mindenkit, a kihez csak e felhívás eljut, fogjon munkához!

A fő, hogy semmit se toldjunk hozzá, úgy adjuk, a hogy a néptől vesszük, még azokkal a szavakkal is. Minden egyes mondát külön lapra kell írni, a papir egyik oldalára, feltüntetvén, hogy a magyar, oláh vagy szász nép beszéli-e; honnan való, (kevésbé ismert helységeknel a megye neve is) s hogy ki gyűjtötte? Igy, a gyűjtő nevével jelenik meg a kötetben is.

Szükséges megjelölni, azt is: kitől halotta a mondát? Ajánlatos, hogy ne írástudó vagy katonaviselt emberektől vegye, hanem tanulatlanabb, kivált öregebb embertől, a ki nem beszél esetleg könyvekből s igazi hívő lélekkel mesél.

A gyűjtéseket, kérem, sziveskedjenek egyenesen hozzám (belfarkas-utcza, 27. sz.) küldeni.

Kolozsvár, 1900. május végén.

Versényi György dr.

Lakodalmi szokások Udvarhelymegyében s Nagy-Küküllő vidékén.

Írta: Németh Sándor.

 vidék Székely-Udvarhelytől Székely-Keresztúrig terjed. Magában foglalja a következő székely református községeket: Felső-Boldogasszonyfalva, Patakfalva, Telekfalva, Bikafalva, Bögöz, Óczfalva, Sándorfalva, Agyagfalva, Mátisfalva, Magyarós, N.-Galambfalva, K.-Galambfalva, Bethfalva.

A leány megkérése.

A legény a leánnyal megismerkedik a *guzsalyosban*, a melyen a legény meglátogatja a leányt. Ennek ideje rendszeren szombat este; télen még esütörtökön is. A guzsalyosba járás eltart 4—5 esztendőig is; ez idő alatt teljesen kiismerik egymást.

A vőlegény megkéri valamelyik férfi rokonát, hogy legyen *szószólója* a leány szüleinél. E szószóló lesz a lakodalom násznagya is.

Aztán együttesen megállapítják az időt, mikor menjenek a menyasszony házához. Rendszeren estvére tűzik ki. A megállapított estén a vőlegény és a szószólója elindulnak a menyasszonyhoz. Mikor a háza előtt vannak, pisztolylövéssel tudatják megérkezésüket. Aztán bemennek, köszönnek s kérdezősködnek: *hogyan és mint vannak kigyelmetek?* Szép csendesesen aztán elmondják odamenetelük célját, ezért a szószóló így kezdi:

„Kedves jó uram, házigazda uram! Jó emléketzetben lehet maguk előtt, hogy miért jöttünk?”

A házigazda erre azt feleli, hogy: *igenis gondoltuk*. Azután a szószóló újból kezdi elmondja hogyan teremtette az Isten Adámot és Évát. Így végezi:

„Igy hát, kedves jó uraim, való az, hogy Isten szörözte a szent házasságot, hogy minden ezután következő is ilyenformán kövesse az Istennek parancsolatját. Kedves jó uram, mi úgy látjuk, N. N. *écsém* a maguk kedves leányukkal szeretetből kifolyólag házassági szövetségre akar lépni, tudván, hogy nem jó az embernek egyedül lenni. Erről pedig mi *rövideden* kedvező választ kérünk!”

Az apa ezekre így felel: „Kedves jó uraim, ha Istentől vagyon a [szent házasság elrendölve, felkérdem leányom, ha arra szánta magát, szívem melegével örvendek, nem mondok ellene gonoszt.”

Ekkor az apa bevezeti a leányt s *jegyét váltanak*; azaz a vőlegény gyűrűt ad a menyasszonynak, s a menyasszony *küsrühát* (keszkenyőt) a vőlegénynek, mely jegyek az asztalon vannak tányéron elhelyezve.

Ezután következik egy kis *vendégség*. A házigazda poharat emel és kéri a jó Istent, hogy tögye szörönésessé ezen lépésüket. A szószóló hasonlóképen Isten áldását kéri.

Előkészületek a lakodalomra.

a) Kihirdetés és vásárlás.

A jegyváltást követő napon elmegy a szószóló, vagy a vőlegény s esetleg a vőlegény és menyasszony

együtt a paphoz, hogy kihirdessék őket; ez három hét alatt lejár.

Az esküvő napja előtt való kedden a vőlegény és menyasszony bemennek *Udvarhère* vásárolni. A vőlegény vesz *jegycsizmát* és egy *jegy-főkötőt* a menyasszony számára. A menyasszony veszen még egy *sejöm* nyakkendő, hogy a szépen kivartt inggel adhassa a vőlegényének. Az esküvő napján e vásárolt tárgyakat viselik.

A menyasszony veszen még egy festett ágyat, egy festett kanapét, egy pár széket és egy festett asztalt.

b) A vendégség meghívása.

Az esküvő mindég kedden délelőtt kezdődik. Előtte való napon két *vőfény* hívja össze a vendégeket, egyik a vőlegény, másik a menyasszony részéről.

A vőfények ünnepi ruhába öltöznek. Pálczát vesznek kezökbe, melyet csokorra kötött pántlikával díszítenek.

A vőfény a meghívást a következő szavakkal teljesíti:

„N. N. jó uram tiszteli kigyelmeteket, békességet, megmaradást *keván*, s *hivassa* én általam leányának, fiának örömnépe javára. Szívesen elvárja és el is *lássá*. Egy pár pohar pálinka megivására, egy pár *tánygyér* megételére *szíveskedjenek* megjelenni.”

A házigazga aztán *megkénálja* pálinkával a vőfényeket.

A vőfényeknek kötelességeik a kibúcsúztatás is. Ugyanis a legény vőfénye az esketés után kibúcsúztatja a leányt szüleitől s testvéreitől, a melyre a leány vőfénye felel. Ezzel később fogunk foglalkozni.

Ugyancsak az előkészülethez tartozik még az is, hogy a vőlegény *húgai* (vagy ismerősei) közül kiváaszt két leányt, kik 10—18 évesek. Ezek a *kis-nyuszolyók*. Nénjei, vagy ismerősei közül is kiváaszt ketőt. Ezek a *nagy-nyuszolyók*. Ezeknek az a tisztességük, hogy a menyasszony oldala mellett állanak az esküvő napján és így mennek a *meghütölésre* a templomba. S mikor a szekerre ültetik a menyasszonyt, szintén mellette ülnek. — Nevezetes köteleességük még az, hogy a lakodalom napján sütik az u. n. kisnyuszolyó és nagynyuszolyó kalácsot. A kis nyuszolyó kalács ilyen: levágnak a szilvafáról egy többágu vesszőt, s erre tekergetik fel a vékonyra nyújtott tésztát, hogy az ágakból semmi sem látszik; ezt aztán így sütik meg kemenczében s a lakodalom napján költik el; még pedig akkor, miután már az esketés végezetével visszamennek a leányos-házhoz. Étél után mindenki leszakaszt egy-egy ágacskát, s haza viszi magával.

A nagynyuszolyó kalács rendes kalács; ezt a nyuszolyó-pálinkával akkor költik el, mikor már a menyasszonyt viszik szülőitől, a vőlegény házához; úgy délután 2—3 óra felé. Az úton is ebből a nagy nyuszolyó kalácsból és pálinkából esznek és isznak.

(Alsóféhérvármegye román népénél is megvan a *pupázá*-nak nevezett kalács.)

Az esküvő napja. Lakodalom.

a) A menyasszony házánál.

Az esküvő napján reggel összegyülekeznek a vőlegény vendégei a vőlegény házánál, a menyasszony vendégei a menyasszony házánál.

A legény házatól a vendégség ökor-, vagy lószekéren elindul a leány házához; a kapu előtt megállanak s lövöldöznek, tánczolnak, vígadnak. A vőlegény násznagya azalatt lemegy néhány emberrel a menyasszonyhoz, hol a vendégség szintén egybegyülekezett. A leányos háznál is van egy szószóló, vagy egy násznagy.

A vőlegény násznagya megáll a menyasszony násznagya előtt és így szól:

„Kedves szószóló uram, viczegazd-uram, násznagy uram, N. N. vőlegény uram Istentől minden jókat, életet és békességet, megmaradást kíván. Tiszteli és egy órácskáig való szállást kéret mi általunk. Uram, hoszszu útról jött emberek vagyunk. Pihenésre nagy szükségünk vagyunk. Erről *rövideden* válaszokat kívánunk, továbbra is atyafiságos szeretetbe ajálljuk magunkat. *Kévánjuk*, hogy Isten ő szent felsége az elkezdett szent munkájokat vigye tökéletességre az egybekelendő *éjjak*-nak öröme. Az atyáknak, anyáknak gyönyörűséget adjon az Isten. Adja az Isten, hogy lehessen mindnyájunknak kívánt nagy öröme. Szívemből *kévánom*.

A menyasszony násznagya aztán erre így felel:

„Tesztelt, jó uram, szállást kérnek magok. Mi, mint idegen útasoknak meg is adjuk, de némely kérdésekre legyenek kegyesek megfelelni.“

Most következnek a kérdések és feleletek. A kérdéseket teszi a menyasszony násznagya, s a feleleteket adja a vőlegény násznagya, a mint következnek.

„Mi a legrégibb?

Isten.

Mi a legjobb?

Isten, s fősvény lélek, a ki ezzel be nem telik.

Mikor erősítette a teremtőt teremtett állat?

Akkor, mikor az angyal vigasztalta Krisztust a szenvedésben.

Kivel jó lenni?

A Krisztussal.

Mi drágább a világnál?

Egy üdvözülendő lélek, mert azért a Krisztus ontott vért.

Kinek keserű a világ?

Kinek a Krisztus édes.

A föld hol magassabb az égnél?

A hol a Krisztus teste van.

Ki volt; a ki megölte a világnak egy negyedét, egyszerre?

Kain, a ki Ábelt agyonverte.

Mi igen rút?

A vén ember isteni félelem nélkül, a gazdagság alamízna nélkül; a szegény, ha kevély; s az igazságot nem követő bíró.

Hány nap van egy esztendőben.

365.

Miért szeretik az emberek a szép asszonyokat?

Azért, hogy azoktól nem sajnálják az atyafiságot.

Ki volt az az ember, a ki egy rossz embertől drágább kincset kért a világ minden kincsénél?

Árimáthiai József mikor kérte Pilátustól a Krisztus testét, hogy eltemesse.

Mi az oka, hogy a férfi keres feleséget és nem az asszony férjet?

Mert a férfi azt keresi, a mit elvesztett.

Mikor szomjuzott meg a kútfő?

Mikor Krisztus vizet kért a samaritánus asszonytól.

Hová süttött a nap csak egyszer, mióta a világ teremtetett s azután soha?

A tenger fenekébe, mikor a tenger megnyílt Mózesnek.

Hogy jár, a ki a rossz emberrel jót teszen?

Mint a ki hidegvett kígyót melegít keblében, mely ha kienged, megmarja.

Ki élt a világon nyavalya nélkül?

Mathuzsalem. De ha Ádámot megkérjük, azt mondja, hogy nincs rózsza tövis nélkül, ember sincs fájdalom nélkül.“

Ka e kérdésekre megfelelt a vőlegény násznagya, a menyasszony násznagya megengedi, hogy bejöjjenek, csak arra kéri még őket, hogy se szóval, se cselekedettel kárt ne tegyenek nekik. A vőlegény násznagya erre megadja a feleletet: „Nem kárukat, hanem hasznukat akarjuk.“

A menyasszony násznagya tovább még ezt mondja:

„Nem tudom, hogy igaz volt-e, hogy N. N. a leányt megkérte, a mig erről bővebben *értekeződünk*, tessék kifordulni a házból kígyvelmeteknek.“

Erre aztán felel a vőlegény násznagya: „Kedves jó uram, a becsületes ember nem szokta kiküldeni a házból az idegen utazó embereket, a kiket egyszer befogad.“

Menyasszony násznagya: „Már uraim, ha ennyi kérésünknek sem engednek, kérdezzék meg a maguk atyjafiát, hogy nem másolta-e meg szándékát?“

Vőlegény násznagya: „Nem, mert Isten poroncsolotját akarja teljesíteni.“

Menyasszony násznagya: „Állítsanak elő hát két bizonyosságot, hogy igaz-e, hogy megkérette?“

A vőlegény násznagya megfog két embert, s ezt kiáltja: „Itt van!”

Menyasszony násznagya: „Ha Isten ő szent fel-
sége kedves akarhatja az, hogy kiki ő magának párt
válasszon, hogy az ő háza népét szaporítsa, mi is
megnyugszunk az Isten akaratján. Isten tegye szeren-
cséssé egybegyűléseket!”

Ekkor aztán begyűl az egész lakodalmi vendég-
ség s a vőlegény násznagya *hit alá* kéri a menyasz-
szonyt.

A menyasszony ezalatt készen van az indulásra.
Öltözete székelyszöttes. Fején bolti koszorú, melynek
színe fehér vagy piros.

Miután a menyasszonyt kiadja a násznagya, hogy
hit alá vigyék, következik a menyasszony búcsuzása.
Megesókolja atyját és anyját, sirva köszöni nekik, hogy
őt szülői szeretettel ápolták, növelték. Aztán kéri őket,
hogy bocsássanak meg neki, ha akaratlanul megsértette.
Hasonlóan búcsuzik testvéreitől is, s kéri reájok Isten
áldását.

A búcsuzás végeztével az egész vendégség indul
a templom felé, még pedig legtöbbször gyalog.

A menetben elől mennek a szószólók; vőfények,
kik a vőlegény mellett állanak. Azután mennek a nyu-
szolyók, a kik karon vezetik a menyasszonyt. Utánok
megy a többi vendégség. Menet közben *lödöznek*, kur-
jongatnak, s szól a muzsika.

A templomba érnek, elcsendesednek; bemennek
a szószék előtt kerekén állanak. A pap megesketi a
mátkapárt. Ezután a násznagy megköszöni *a tisztele-
tes úr szíves kívánságát*, s kéri az Istent, hogy *még
több ilyen alkalommal szolgálhasson*.

Az esketés végeztével indulnak vissza a menyasz-
szony házához. E menet is jókedvű. Kiabálás, lövöl-
dőzés, muzsikaszó járja.

Megérkeznek a menyasszony házához. S a terít-
tett asztalhoz ülnek; az asztalfőn ül az új pár, azután
a násznagyok, nyuszolyó asszonyok, kisnyuszolyók s
így tovább. Evés előtt megisznak egy pohár pálinkát.
Azután feltalálják elsőnek a tehénhússal főzött rizskása
levest; utána jó *töltött* káposzta; utána *a tokány*; jó
még *pánkó* vagy palacsinta. Evés közben bort isznak.

Nem feledkeznek meg a pohárköszöntésekről sem.
Egy pohárköszöntő így végződik:

De mielőtt táncra kerekednék lábunk,
Mondjuk el a jókért Úri imádságunk:

Oh az örömünk milyen nagy,
Mi atyánk, ki a menyben vagy,
Örömet beszélünk veled
Szenteltessék meg a neved.
Keblünk e napra rég vágyott
Jöjjön el a te országod.

.....

Legyen meg szent akaratod,
De kérünk, hogy mi ezekbe,
A földön mint a menyekbe,
Ne töröld el jókedvünket,
Add meg mai kenyerünket.
Kérünk, e vigalmat látod,
S bűneinket megbocsátod.
Mert, ha valamit hibáznunk,
Mi egymásnak megbocsátunk,
Adj jó kedvet a szívekbe

És ne vigy a kísértetbe.
S ha már ennyi áldott osztok,
Szabadíts meg a gonosztól.
Hogy legyen köztünk nyugalom,
Mert tiéd ország s hatalom.
Miért itt volt minden bőség,
Tiéd dicséret, dicsőség.
Add, hogy az új pár boldog legyen,
Most és mindörökké, ámmen.

A pohárköszöntések után kerül a sor a kis nyu-
szolyó-kalácsra, melyből mindenki tör egy kis ágat, de
rendesen nem eszik meg, hanem hazaviszik, hogy a
gyermek is részesüljenek a lakodalomból.

*Jándék-szedés.**

A lakoma végeztével beszedik a vendégek *jándé-
kait*, a mit a menyasszony számára vittek. Ez a kö-
vetkezőképen történik. Elöl ül a menyasszony. Mel-
lette a két nyuszolyóleány és a két szószóló. Az egye-
sek aztán hozzák az ajándékot, s átadják a vőlegény
násznagyának, ki a tárgyat feltartva, így szól:

„Halljon szót kigyelmed, örömeleányasszony, ad
kigyelmednek N. N. pl. egy pár tárgyért. Ezt nem
elég, hogy csak jó néven vegye, mert igéri magát, hogy
ha az Isten ezen árnyékvilágban élteti, több jókkal fog
magához lenni.”

Ezen beszéd bevégeztével átadja a tárgyat a le-
ány násznagyának (szószólójának) a ki ezt feleli:

„Hálaadó szívvel megköszöni örömeleányasszo-
nyunk ezen szép ajándékot N. N.-nek. Igéri magát ő
is, hogy százszoros jókkal fog irányában lenni.”

(Ez a szokás A-Fehér-vármegye román népénél
is megvan. L. Moldován G. i. h. 280 l.)

A menyasszony holmiját szekérre rakják.

A „jándékosztás” alatt előkészítik a szekeret, s a
menyasszony holmiját szekérre rakják. A bútort: asz-
talt, székeket, ágyat külön szekérre; egyéb apróságot
ismét másra. A vetett ágy a legdrágább, legfeltettebb,
mert van benne 2—3 derekalj, 12 párna stb. Erre
azért kell ügyelni, mert a mennyasszonyt erről ítél-
lik meg.

A szekérre tett vetett ágyra két asszony ügyel,
kiket *penצל-asszonyoknak* neveznek; az egyik a sze-
kér első, a másik a szekér hátulsó részén áll, s fog-
ják az ágyon átnyújtott végvászmat, hogy a párnák le
ne hulljanak. Ezek jókedvű asszonyok, kiknek kedvét
az is meghozza, hogy *az üvegből sokszor jót köppin-
tenek*. Nyelvtük megered, s van aztán rikoitozás! Ilye-
neket kurjongatnak: „Lakadalom, sokadalom. Akkor
nincsen beteg asszony.” „Én vagyok a *penצל-asszony*
(s egy trágár kadencia).

A mikor a menyasszony holmiját felrakják, tré-
fát is űznek a vendégek a háziakkal. Ugyanis felrak-
nak a szekérre mindent, a mit elől-hátul kapnak; így
kereket, vasvillát, tengelyvégszeget stb. Ezeket azonban
indulás előtt lerakják.

* Ajándék-szedés.

A felrakás végeztével a menyasszony zsebken-
dőivel felkendőzik az ökrök szarvát, s a lovak fülét.

A *jándékszedés* és pakkolás ideje alatt a vendé-
gek nagy része künn tölti az idejét a *kendő-levevéssel*,
A lakadalmas háznál ugyanis már kora reggel egy szép
kendőt kötnek valamely magas kőrís, vagy jegeny-
fára, annak jeléül, hogy vígság s öröm van a háznál. A
kendő aztán azé, a ki azt leveszi; rendesen valamelyik
zenész szokott utána mászni.

(L. Moldován G. i. h. 275. l.)

A menyasszonyt a vőlegény házához viszik.

Mielőtt elvinnék a menyasszonyt, még egyszer bú-
csut vesz anyjától, atyjától, testvéreitől, rokonaitól,
leánybaráitól, a szülői háztól. A búcsuztatást a vőle-
gény vőfélye végzi.

Erre következik a szülők búcsuzása, feleletül a
leány beszédére, ezt a szülők helyett a leány vőfélye végzi.

Búcsuzás után elindul a násznép a vőlegény há-
zához. Szekerre ülnek; az első szekeren ül a menyasz-
szony, vele ülnek a nyoszolyók és a vőfélyek. A má-
sodik szekeren ül a vőlegény a násznagyokkal. Utá-
nok a többi szekereken a vendégek. Leghátul jönnek a
megrakott szekerek. A szekerek után vezetnek azon házi-
állatokat, a melyeket a menyasszony apja adott az új
párnak. Ezeket virágokkal cifrázzák fel. Szegényeb-
bek tinót, módosabbak tehenet, bivalat, s juhot is ad-
nak leányukkal.

Menetközben, rendesen fordulónál, megállanak,
leszállanak s tánczolni. Ekkor rendre jár a nyuszolyó-
kalács, s a mézzel készített *menyasszony-pálinka*,
mit a lányok háznál szoktak készíteni.

Itt kell megemlítenem a következő jellemző szo-
kást.

Ha más faluból hoznak, vagy más faluba visznek
menyasszonyt, a falubeliek mind a két esetben a me-
net elébe akadályt emelnek. Ugyanis a falu végére tö-
viskertet készítenek, vagy fákat és köveket hengerget-
nek és pedig azért, hogy a lányt a faluból ki ne vi-
gyék, vagy az idegen lányt a faluba be ne hozhassák.
A násznép azonban ez akadályokon könnyen túlteszi
magát. E szokás valószínűleg az ősi lányszöktetésre
emlékeztet. (Ez, bár igen-igen ritkán ma is előfordul.)
Ugyancsak e szokásra vall az is, hogy itt és többek
közt Kolozsvárt is őrzik a vőfélyek a menyasszonyt.

A küüllő-mentén különösen őrzik a vőlegény házá-
nál, Kolozsvárt pedig akkor, midőn az esküvőről haza-
felé mennek. (Appr. Const. Ed XLIII. A menyasszony-
őrzés kiváltképen a farsang idején tartott lakadalmak-
nál szokásos.

A vőlegény házándál.

Egyszer aztán nagy vígság között megérkeznek
a vőlegény házához, hol a vőlegény szülői és még ne-
hány vendég várják a násznépet. Itt az asztalhoz ül-
nek; keveset isznak, s később az ételhez fognak. Evés
előtt van az úgynevezett *asetali áldás*.

Midőn a lakomának vége van, következik a *meny-
asszony táncza*. Valamelyik vőfély kezdi meg a tán-
czot a menyasszonnyal. Az asztalon levő tányérra e
tánczért néhány piczulát tesz. S így tesznek a többi
vendégek is, férfiak és asszonyok egyaránt. A begyűlt
pénzből kifizetik a muzsikusokat és a többi a menyasz-
szonynak marad.

Ezután következik a lakodalmi vendégség táncza,
mely eltart egész reggelfeléig. Ekkor hazamennek a
vendégek.

*Kánlátás.**

A kánlátás abban áll, hogy a leány családja, s jó
ismerősei az esküvő utáni napon (azaz szerdán), el-
mennek az új pár házához, *mert nekik nagy káruk
esett, mert elveszett egy rokonuk s azt keresik*. Ekkor
aztán igen *sokat mókáznak*. A *vőlegény* részéről egy
vén cigányasszonyt hoznak elő s a keresőkhöz kér-
dést intéznek, *hogy ez-e, vagy nem?* Azután hoznak
egy más asszonyt; erre aztán rámondják, hogy ő az,
a kit keresnek.

Ujra kezdik aztán a mulatozást: tánczolni, esz-
nek, isznak.

Igen mulatságos tréfákat is szoktak ez alkalom-
mal űzni. Pl. az új asszonyt más két asszonnyal le-
takarják nagy ruhákkal; az ifjú férjnek aztán felesé-
gét ki kell választani. Ha nem találja el, megbün-
tetik.

* *Kánlátás*. Az *r* helyett *n*, pl. *már, immár* helyett *mán, immán*.

KÜLÖNFÉLÉK.

NÉPRAJZI IRODALOM.

Szádeczky Lajos dr.: Régi erdélyi lakodalmakról. (Különnyomat az Erdélyi Muzeumból. Kolozsvárt, 1899. 17. lap.) Szádeczky Lajos egyetemi tanár, Erdély multjának és jelen társadalmának is egyik legalaposabb ismerője, azon nem nagy számu historikusaink közé tartozik, kik a történelem vezető szereplői és korszaka eseményei mellett kellően méltányolják a nem-

zet azon rétegét, melyekből a „névtelen hősök“ kerülnek ki, a nép belső családai történetét és természetrajzát, az ethnographiát. A címzeli nagyérdékű tanulmány eredetileg a kolozsvári egyetemi kör matinéján 1899. decz. 3-án tartott felolvasás volt. Megjelent aztán kivonatosan a napilapokban (pl. Magyar Polgár, 1899. (decz. 27. és 28.) s a tudós szerző szerkesztésében levő Erdélyi Muzeum tavalyi deczemberi füzetében. Ez a külön kiadás mintegy programmul és tájékoztatóul szolgálhatott volna az E. K. E. által tervezett néprajzi bál szá-

mára. Az időviszonyok nem kedveztek e tervnek, s egyelőre elmaradt, remélhetőleg csak a Mátyás-szobor leleplezési ünnepélekig.

Szádeczky dolgozatának főforrása a legelső erdélyi ethnographus, báró Apór Péternek a régi erdélyi életre nézve pártatlan becsü, „Metamorphosis Transylvaniae“ című munkája volt. De a tudós szerző felhasználta a többi idevágó kútfőket is és a mennyiben előadásának teljes népszerű és közérdekű volta megengedte, számot is ad róluk. Különös érdeket, egyéni súlyt ad az ugyis nagyon

élénk előadásnak az a néhány személyi vonatkozás, mely a szerző kaukázusi útjában kinálkozott felülőbb analogiákat érinti.

Erdély kulturtörténetének, minden osztálya régi életének tanulmányozása rendkívül fontos az ethnographusra, a mai népelet vizsgálójára nézve. — Erdélynek ugyanis kivált virágzása kora magas civilizációjának is megvolt ethnikus jellege, népies zamatja. Az úri osztályok divatja sokban az ősi néphagyományban gyökeredzik. Viszont pedig az ethnikus alakulások körforgásának törvénye szerint, főúri körök régi életéből, még pedig a használati tárgyak és az ornamentika terén ép úgy, mint a világnézet és a szokások körében, sok szívárgott lefelé rétegről-rétegre; ma még mint népszokás látszik megüledve, holnap azonban, minthogy már nincs hová lejjebb szállani, el fog tűnni nyomtalanul, ha nem mentjük meg a tudomány és nemzeti szellemünk igazi ereklye-múzeuma számára.

Nagyon kívánatos volna, hogy az illetékesek minél hamarabb felderítsék és feldolgozzák a régi irodalomnak az erdélyi népeletre vonatkozó adatait és anyagát. Nagy szüksége van erre Erdély jelenlegi ethnographiájának.

Dr. H. A.

Dr. Richard Schuller. Alt-Schäsburg, kulturhistorische Skizze. (Nagyszeben, 1899. 33 lap, ára 20 kr.) Segesvárnak legrégebb ismert (1767-ből való) képeinek másával. Ez ügyesen összeállított esinos kis füzet történetét és régiségét vázolja erősen szász színekkel. A füzet tartalmánál jobban érdekel minket e helyen az az alkalom, a mely létrehozta. Ez pedig a városi régiségi muzeumnak 1899. június 25-én történt megnyitása volt. A ritka szép fekvésű Segesvár az a hely, a mely Erdélyben legjobban megtartotta az ódonosság színeit. De nemesak épületeiben őrzött meg sokat a régi időkbelől, hanem tömérdek viszontagságai dacára régi bútorokból, használati és dísz tárgyakból is. Ezeket összeszededgették s a gyönyörű restaurált kapu — illetőleg óratoronyban berendezett muzeumban helyezték el. A részben a segesvári paganini múzeum és az egyházak alkalmas tárgyaiból összehajtogatott gyűjtemény pár hónapi fennállása óta, különösen kezdeményezője, az igen művelt és előzékeny Sachsenheim tanár buzgolkodásából, gazdagon gyarapszik. Az Erdély néprajzára nézve is érdekes, számos tárgy van benne. Ezeket közlebről részletesebben ismer-tjük. Kívánatos volna, hogy a többi erdélyi városok is hasonló módon gondoskodnának arról, hogy a mult emlékeit megmentsék az elkallódástól.

A székely nép táplálkozása.

Az országos közegészségügyi egyesületnek Budapesten 1900 márczius 28-án tartott közgyűlésén kihirdeték az ország egyes vidékeinek a nép táplálkozásának leírása pályázat eredményét. 9 munka pályázott. A 200 koronás első díjat Keményfy Katinka állami tanítónő kiváló munkája kapta meg a kibédvidéki nép táplálkozási viszonyairól és a táplálkozásnak az egészségre gyakorolt hatásáról. A szerző megkapóan ecseteli a félreeső székely falvak népének nyomorát, a kik nem bírják az adót fizetni. A hol nincs kenyér, ott nincs hazafiság, nincs együvé tartozás, a kenyéretől megfosztott nép pusztuló félben van. Az 180 koronányi második díjat Barabás József kolozsvári szigorló orvos nyerte el a székely-keresztúri nép táplálkozásának tárgyalásával.

NÉPRAJZI TÁRKASÁGOK.

Néprajzi gyűjtés Udvarhelyvármegyében. Az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek egy expedíciója: *Herrmann* Antal dr. tanár, *Kovács* Géza titkár és *Vikár* Béla igen érdekes és nagysikerű kirándulást tett a székelyek közé, Udvarhelyvármegye legfélreesőbb falvaiba. Az expedíció egyik célja volt a Kárpát-Egyesület készülő néprajzi muzeuma részére tárgyak gyűjtése. Ez a szándék fényesen sikerült. A derék székely nép lelkes fiainak és felvilágosult papjaiknak segítségével legnagyobb részt önkéntes adományokból az értékes néprajzi tárgyak nagy száma gyűlt össze a Mátyás király szülőházában felállítandó muzeum számára; köztük nem egy oly eszköz, a mely eddig a magyar néprajz körében ismeretlen volt. Ezenkívül az expedíció a magyar ház keletkezésére vonatkozólag is új és rendkívül érdekes adalékokra tett szert. A folklorisztikai gyűjtés pedig egyenesen szenzációs eredményel járt. Ugyanis néhány faluban előkerültek az ó-székely népballadák szövegeinek szebbnél-szebb változatai, se balladák ősi dallamai, melyeket *Vikár* a phonographba énekeltetett. Egyik helyen, Kis-Medesér faluban, régi székely kesergőket játszott a phonographba az ottani székely zenekar. Még nagyobb és örvendetesebb eredmény az, hogy Enlakán és Fir-

tos-Váralján *Vikár* megtalálta az elveszettnek hitt ősrégi magyar virágénekek számos remek példányát szintén dallamaikkal együtt. Innen *Vikár* egyedül folytatta útját, bejárva Etédet, Atyhát, Küsmödöt, Korondot. Ez út e része lehetőleg még eredményesebb volt, úgy népköltési termékek, mint néprajzi tárgyak dolgában. Szerzőseiből különösen kiemelendők egy fokos alá használt ritka alakú őstörténeti bronzbalt, s az egészen sajátos nyelvi kővidéki timbora.

Csigánykirály. Volt a Fehér Nyikó vidékén egy Gyurka' nevű cigány. Rossz idők jártak, mint a Dózsa idejében. Kérdezték a cigányt, mit csinálna ha király volna? Azt felelte: „A hely lelken, Héjasfalván, kivennem a török-búzákat harmadrészben.“ — Hát a katonasággal mit csinálna? „Az egyik felét elküldeném a zetelaki havasra vesszőt szedegetni, a másik felével kötöztetném a seprűt s én csak a kész seprűt árulnám.“ — Kérdezték a feleségét, mit csinálna, ha királyné volna? „Mind csak parázs fűszulykát enném és tépett gyapjun feküdném.“ (Márton Pétertől Medeséren feljegyezte Herrmann Antal.)

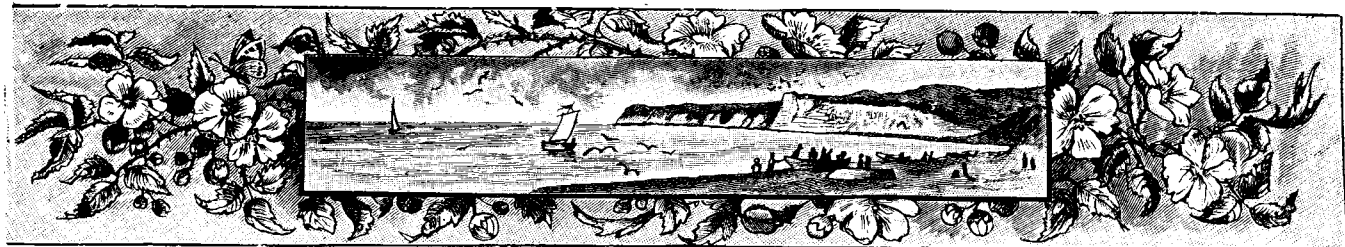
KÁRPÁT MUZEUM.

A vallás- és közoktatásügyi minisster körirata az erdélyi vármegyékhez.

9697/1600. szám.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület legfontosabb feledatainak egyike az erdélyi Kárpát-muzeum létesítése. E muzeum hivatva lesz visszatűkrözni Erdély természeti és kulturális alkotásait, hivatva lesz továbbá megismertetni a népet a maga valódi mivoltában. A muzeumnak ez a néprajzi osztálya lesz arra hivatva, hogy az egésznek jellegét megadja, s épen azért a Kárpát-Egyesület ennek az osztálynak tökéletesítésére helyezi a főszűlyt. Az Egyesület hazafias törekvéseit a magam részéről a legteljesebben méltányolom, s épen azért hozzájárultam ahoz, hogy a Magyar Nemzeti Muzeum néprajzi osztályának erdélyi vonatkozású kettős példányai a néprajzi muzeum céljaira átengedtessek; minthogy azonban a Magyar Nemzeti Muzeum néprajzi osztályában most folyik az anyag végleges lajstromozása, ez irányban csak akkor fogok intézkedhetni, a mikor a lajstromozási munkálat s azzal együtt

a kettős példányok anyagának kiválasztása befejezést nyer.

Kétségtelen azonban, hogy a Kárpát-Egyesületnek a hazai kulturára nézve ez oly fontos törekvései csak úgy vezetnek célhoz, ha legalább a közvetlenül érdekelt tényezők, hatóságok és egyesek hathatósan támogatják munkásságában.

Felkérem ennél fogva a vármegye közönségét, hogy a kolozsvári néprajzi muzeum érdekében meginduló mozgalmat jóindulatú támogatásában részesíteni sziveskedjék.

Igaz ugyan, hogy a hatósági közegek igénybe vétele igen könnyen bizalmatlanságot gerjeszt a nép körében, mely, mint a statisztikai adatok összeírásánál felmerült számos eset mutatta, minden hatósági támogatással megindított kutatásban az adó emelésének előkészítését látja. Figyelmeztetem ennél fogva a Kárpát-Egyesületet, hogy a hatóságok közbenjárás a néprajzi tárgyak gyűjtésénél a legnagyobb óvatossággal vegye igénybe, mert a népben felébredő bizalmatlanság sokkal nagyobb kárral járna a gyűjtési eredményre, mint a mennyi hasznot az egyesület a hivatalos apparatus felhasználásától várhat.

Budapest, 1900. évi április hó 7-én.

A miniszter helyett:
Zsilinszky,
államtitkár.

A belügyminiszter körirata az erdélyi főispánokhoz.

24650. szám.

Az erdélyi Kárpát-Egyesület az iránt fordult hozzám, hogy pártoljam az erdélyi nép és tájrajzi kiállítás és az erdélyi Kárpát-muzeum létesítése érdekében megindított mozgalmát. Készséggel teszek eleget ezen kérésnek, mert magam is kívánatosnak tartom ezen nemzeti intézmény megalkotását, miért is felhívom Czímedet, hogy az egyesület közérdekű célját társadalmi úton is támogatásban részesíteni, s ezen mozgalmat előmozdítani sziveskedjék. — Sziveskedjék odahatni, hogy az egyesületnek a

muzeum érdekében a hatóságokhoz intézett felhívásai s megkeresései kellő figyelemben részesítenessenek.

Budapest, 1899. márczius 21-én.

A miniszter helyett:

Szell Ignác, s. k.
államtitkár.

A muzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőjének levele az E. K. E.-hez.

28. sz.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter m. hó 4-ikén 91.834—1899. sz. a. kelt magas elhatározásával az 1899. évi állami javadalomból a muzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának és orsz. főfelügyelőségnek együttes előterjesztésére a Tekintetes Elnökség vezetése alatt álló Erdélyi Kárpát-Egyesületnek kolozsvári néprajzi muzeuma gyarapítása céljából néprajzi tárgyak gyűjtésére 1000 koronát kegyeskedett engedélyezni.

Midőn ő Nagyméltósága e magas elhatározásáról, mely a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium részéről hivatalos úton már közöltetett az egyesülettel, a Tekintetes Elnökséget az orsz. főfelügyelőség részéről is van szerencsém értesíteni, nem mulaszthatom el örömmel nyilvánítani a felett, hogy azaz elismerés, mely az egyesületnek néprajzi muzeuma szervezése körül kifejtett buzgalmat méltán megilleti, az államhatalom részéről megfelelő anyagi támogatásban is nyerhetett kifejezést.

Az egyesület muzeum alapítására irányuló törekvését az orsz. főfelügyelőség az első perctől fogva teljes rokonszenvvel kísérte és már ismételtelen megtette a lépéseket a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnál az iránt, hogy a muzeum első beruházási költségeire a kormány rendelkezésére álló kulturális alapokból nagyobb mérvű fedezetről történjék gondoskodás.

A nagyméltóságú miniszterium közölte az orsz. főfelügyelőséggel az egyesület azon óhaját, hogy a M. N. Muzeum néprajzi osztálya kettőspéldányai-ból az erdélyi vonatkozású duplumok engedtesse át az egyesület

muzeumának. Ez óhaját csak akkor lesz figyelembe vehető, ha a néprajzi osztály befejezte anyagának folyamatban levő rendezését.

Ama kérelmet, hogy az erdélyrészi vármegyék körlevélben szólíttassanak fel a néprajzi muzeum érdekében megindítandó gyűjtés támogatására, az orsz. főfelügyelőség pártolólággal terjesztette a nagyméltóságú miniszterium elé, nem hallgathatta el azonban azon aggodalmát, hogy a hatósági közegek igénybe vétele igen könnyen bizalmatlanságot gerjeszt a nép körében, mely, mint a statisztikai adatok összeírásánál felmerült számos eset mutatja, minden hatósági támogatással megindított kutatásban az adó emelésének előkészítését látja és ezért sok esetben egyenesen az eljárás eredményének meghiusítására törekszik. Szükségesnek látom tehát külön is figyelmébe ajánlani a Tekintetes Elnökségnek, hogy a hatóságok közbenjárását a néprajzi tárgyak gyűjtésénél a legnagyobb óvatossággal vegye igénybe, mert a népben felébredő bizalmatlanság sokkal nagyobb kárral járna a muzeum érdekeire, mint a mennyi haszon várható a hivatalos közegek közbelépésétől.

Végezetül kérem a Tekintetes Elnökséget, sziveskedjék intézkedni, hogy az egyesület kiadásában megjelenő „Erdély” című folyóirat eddigi és ezután megjelenendő évfolyamai s az egyesület összes egyéb kiadványai a főfelügyelőség könyvtára részére most és a jövőben megküldessenek.

Kiváló tisztelettel

Budapest, 1900. február 1-én.

Szalai Imre,
a muzeumok és könyvtárak orsz.
főfelügyelőjének helyettese.

A vall. és kösokt. miniszter a tanítókhöz.

575. eln. szám.

A Mátyás király szülőházában létesíteni szándékolt néprajzi muzeum számára leendő gyűjtések tárgyában f. é. január hó 26-án, 5. sz. a. hozzászólott előterjesztésére hivatkozva, értesítem az Elnökséget, hogy a gyűjtésnek Magyarország királyhágtantúli részében levő tanárok és tanítók figyelmébe ajánlása iránt jelen kelet s ügyszám alatt megfelelően intézkedtem.

Budapest, 1899. április hó 8-án.

Wallacs.